

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

«УКРАЇНА: ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ»

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни за вибором
підготовки докторів філософії за спеціальністю
034 – культурологія

Харків - 2016

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни за вибором “Україна: проблеми культурної ідентичності” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки *доктора філософії* спеціальності 034 «Культурологія».

Предметом навчальної дисципліни є зміст культурної ідентичності населення сучасної держави Україна від давнини до сучасності.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна пов'язана з іншими загальноосвітніми гуманітарними дисциплінами, зокрема, філософією, політологією, релігієзнавством, історією України та української культури, а також низкою професійно-орієнтованих дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. *Теорії культурної ідентичності в контексті української культури.*
2. *Домодерні ідентичності населення українських земель.*
3. *Модерна українська ідентичність.*
4. *Проблеми та перспективи української ідентичності епохи кризи Третьої української республіки.*

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета навчальної дисципліни** – ознайомлення докторів філософії з мінливим змістом культурної ідентичності населення сучасної держави Україна.

1.2. Завдання навчальної дисципліни:

- конкретизувати зміст поняття культурної ідентичності та провідні сучасні її теорії;
- окреслити основні культурні ідентичності населення українських земель у домодерну добу;
- розглянути сутність та основні етапи формування модерної української ідентичності;
- розкрити проблеми та перспективи української ідентичності епохи кризи Третьої української республіки.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми доктори філософії повинні мати **знання**:

- сучасних теорій модернізації та транзитології;
- специфіки різних стадій соціокультурних трансформацій української культури від давнини до сучасності;
- особливостей сучасного стану українського суспільства як багатоукладного феномену;
- концепцій історіософії та культурної пам'яті як виробників і трансляторів ідентичності;
- основних складових і специфічних механізмів функціонування української ідентичності в межах духовної культури;
- характерних рис регіональних і «пограничних» ідентичностей в Україні;
- спеціальних методологічних принципів дослідження основних стадій еволюції української культури та вітчизняної культурної ідентичності;
- проблеми і перспективи оновлення української культурної ідентичності після революції Гідності та в контексті «гібридної війни».

уміти:

- аналізувати впливи особливостей соціокультурної еволюції України та формування її культурної ідентичності на сучасний перебіг націє-державотворчих, соціокультурних і суспільно-політичних процесів;
- застосовувати його у власній науково-теоретичній і практичній діяльності.

Доктори філософії після вивчення даного курсу повинні оволодіти такими навичками та **компетентностями**:

- здатністю враховувати зв'язок між сучасними соціокультурними процесами в Україні з особливостями її попередньої соціокультурної еволюції та суспільною багатоукладністю;
- виявляти укоріненість сучасних суспільно-політичних проблем у специфіці формування культурної ідентичності;
- здатністю вбачати в конкретних явищах матеріальної та духовної культури відбиток регіональних і «пограничних» ідентичностей в Україні.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3 кредити ECTS, з них 30 годин аудиторних занять (20 год. – лекційних занять, 10 год. – семінарських).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль I. *Теорії культурної ідентичності в контексті української культури* включає 3 теми: Поняття культурної ідентичності, Теоретико-методологічні засади вивчення української культурної ідентичності, Українська культурна ідентичність в історіографічному вимірі.

Змістовий модуль II. *Домодерні ідентичності населення українських земель* включає 4 теми: Українські землі в найдавніші часи; Українські землі у ранньослов'янську добу; Трансформації культурної ідентичності у добу Київської Русі; Проблема культурної ідентичності населення українських земель XIII–XV ст.

Змістовний модуль III. *Модерна українська ідентичність* включає 5 тем: Формування ранньомодерної української культурної ідентичності; Українська культурна ідентичність XVII–XVIII ст.; Українська культурна ідентичність XIX – початку XX ст.; Боротьба за українську ідентичність у I пол. XX ст.; Радянська ідентичність в Україні 1960–1980-х рр.

Змістовий модуль IV. *Проблеми та перспективи української ідентичності доби кризи Третьої української республіки* включає 3 теми: .

Змістовий модуль I. Теорії культурної ідентичності в контексті української культури

Тема 1. Поняття культурної ідентичності

Поняття ідентичності. Еволюція критеріїв ідентичності в історії світової культури. Класичні концепції національно-державної ідентичності. Сучасні інструменталістські та конструктивістські концепції ідентичності. Роль культури та культурної ідентифікації в сучасному глобалізованому світі.

Тема 2. Теоретико-методологічні засади вивчення української культурної ідентичності

Феномен багатоукладності української культури та її вплив на ідентичність. Принципи поліетнічності, багатоконфесійності, різновекторності як методологічні засади дослідження української культури.

Теорії модернізації та транзитології. Віддзеркалення наздоганяючого характеру української культури в ідентичності її носіїв.

Тема 3. Українська культурна ідентичність в історіографічному вимірі

Формування класичних уявлень про українську культурну ідентичність в XIX — на початку XX ст. Еволюція поглядів на українську культурну ідентичність в працях речників діаспори трьох поколінь. Досягнення та недоліки в осмисленні ідентичності в добу «українознавчого буму» 1990–2000-х рр.

Змістовий модуль II. Домодерні ідентичності населення українських земель

Тема 4. Українські землі в найдавніші часи

Навколонукові теорії прадавньої української ідентичності та їх критика. Палеолітична та неолітична революція на українських землях. Балкансько-Дунайська зона випереджаючого цивілізаційного розвитку та її подальша доля.

Українські землі у бронзову та ранньозалізну добу. Започаткування моделі периферійного наздоганяючого розвитку. Населення українських земель очима представників античної культурної ойкумени.

Тема 5. Українські землі у ранньослов'янську добу

Основні теорії етнокультурогенезу на сучасній українській території. Пра- та протослов'янські спільноти на Україні додержавного періоду та поширені маркери їх ідентифікації.

Система культурно-ідентифікуючих координат у язичницькому світогляді давніх слов'ян.

Тема 6. Трансформації культурної ідентичності у добу Київської Русі

Формування нового християнського світогляду та християнської ідентичності у населення Київської Русі.

Започаткування оригінального історіософського топосу «Києва як другого Єрусалима» в пам'ятках давньоруської літератури. Відображення цього топосу в архітектурі стародавнього Києва. Проблема міксації та співіснування християнської та язичницької ідентичності в киеворуську добу.

Тема 7. Проблема культурної ідентичності населення українських земель XIII–XV ст.

Особливості політичного, соціально-економічного та культурного розвитку українських земель у XIII–XV ст. Поширення іншокультурних впливів. Збереження традиційної «руської» ідентичності.

Змістовний модуль III. Модерна українська ідентичність

Тема 8. Формування ранньомодерної української культурної ідентичності

Революція Нового часу та її вплив на українські землі у XVI – I половині XVIII ст. «Прозахідні» та «промосковські» культурні орієнтації. Сутність ранньомодерної культурної ідентичності. Ідентифікаційні версії князівсько-боярської, шляхетсько-духовної та козацько-старшинської еліт. Відокремлення української новочасної ідентичності від киеворуської внаслідок розриву культурної пам'яті.

Тема 9. Українська культурна ідентичність XVII–XVIII ст.

Національна революція та її вплив на подальшу українізацію культурної ідентичності. Оформлення козацької моделі ідентичності «військо-держава-народ» в Україні XVII–XVIII ст. Занепад топосу «Київ як другий Єрусалим». Формування «малоруської» та «великоруської» версій української ідентичності в козацько-старшинському літописанні. Руїна та надлом культурної пам'яті XVIII ст.

Тема 10. Українська культурна ідентичність XIX – початку XX ст.

Національно-визвольних рух XIX та його вплив та культурну ідентичність населення українській земель. Розбудова модерної культурної ідентичності в романтичній історіософії. Розмежування між українським і російським народом. Формування класичної ідентифікаційної моделі «України-Руси». Відмінності між наддніпрянською та західноукраїнською культурною ідентичністю.

Тема 11. Боротьба за українську ідентичність у I пол. XX ст.

Історико-культурні процеси на Україні у добу національно-демократичної революції й Громадянської війни. УНР як Перша Українська Республіка. Радянська модель квазидержавності України та її вплив на розвиток української культурної ідентичності. Значення політики «коренизації» для зміцнення вітчизняної культурної ідентичності.

Україна та українська ідентичність в системі сталінського тоталітарного режиму, масових репресій та голодоморів. Культурна ідентичність західноукраїнських земель і діаспори в міжвоєнний період.

Статус української культурної ідентичності за наслідками Другої світової війни.

Тема 12. Радянська ідентичність в Україні 1960–1980-х рр.

Модернізація політики націонал-комунізму в 1960–1980-і рр. Дискусії навколо 300-річчя «воз'єднання України та Росії». Масовий краєзнавчий рух та відновлення пам'яті про козацтво в системі радянського авторитаризму. Офіційні культурні практики усталення радянської ідентичності. Феномен «малоросійства». Підпільна українська ідентичність в дисидентському русі, самвидаві. «Кріптоуніатство» та українська ідентичність на західноукраїнських землях пізньорадянської доби.

Змістовний модуль IV. Проблеми та перспективи української ідентичності доби кризи Третьої української республіки

Тема 13. Українська культурна ідентичність 1990–2000-х рр.

Поновлення незалежності та її значення для української культурної ідентичності. Основні досягнення та невдачі державної культурної політики 1990–2000-х рр. Змагання «націоналістичної» та «креольської» моделей культурної ідентичності. Меморіальні компанії, присвячені козацтву та Голодомору, в контексті української культурної ідентичності. Подрібнення та регіоналізація української культурної ідентичності в 2010-х рр.

Тема 14. Стан і перспективи української культурної ідентичності після революції Гідності

Революція Гідності та зміна моделей культурної ідентичності. Системна криза Другої Української Республіки як загроза культурній ідентичності. Стан української культурної ідентичності в 2014-2016 рр.:

географічний, соціологічний, етнолінгвістичний виміри. Подальша консолідація меморіального простору України. Вплив декомунізації на українську культурну ідентичність. Українська ідентичність та інформаційна війна: міфи та реальність. «Пограничні ідентичності» в Україні в контексті «гібридної» війни.

Тема 15. Культурна ідентичність і духовна культура

Культурні практики як провідний чинник зміцнення вітчизняної ідентичності. Проблеми функціонування національної духовної культури.

Українська книга та культурна ідентичність. Революція Фейсбук та її значення для української культурної ідентичності. Музика і танок як засоби активізації культурної ідентичності. Проблеми функціонування українського кіно і телебачення.

Перспективи оновлення меморіальних практик і «мість пам'яті» в контексті громадянської моделі ідентичності. Сучасна українська ідентичність в повсякденному житті, побуті та моді.

Реформування постмайданного українського суспільства та українська культурна ідентичність.

3. Основна рекомендована література:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження та поширення націоналізму / Б. Андерсон ; пер. з англ. В. Морозова. — 2-ге перероб. вид. — К. : Критика, 2001. — 271 с.
2. Історія української культури : У 5 т. / [Нац. акад. наук України] ; голов. редкол. : Б. С. Патон (голов. ред.) [та ін.]. — К. : Наук. думка, 2001-2009.
3. Кравченко В. В. Харьков / Харків: столица Пограничья / В. В. Кравченко. — Вильнюс : ЕГУ, 2010. — 358 с.
4. Паламарчук М. О. Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти : монографія / М. О. Паламарчук ; за ред. О. В. Литвиненка. — К. : НІСД, 2014. — 152 с.
5. Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті : [монографія] / Ю. В. Павленко. — К. : Феникс, 1994. — 398 с.
6. Рябчук М. Дві України: кінець амбівалентності? / Микола Рябчук // Критика. — Рік XIX. — Число 1-2 (207-208). — С. 2–12.
7. Хобсбаум Э. Нации и национализм после 1780 года / Э. Хобсбаум ; пер. с англ. А. А. Васильева. — СПб : Алетейа, 1998. — 306 с.
8. Яковенко Н. М. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVIII ст. [моногр.] / Н. М. Яковенко. — К. : Критика, 2002. — 415 с.
9. institute.gorshenin.ua.
10. kiis.com.ua.
11. litopys.org.ua.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: *контроль відвідування лекційних занять, оцінювання участі в семінарських заняттях, підготовка конспектів за завданнями для самостійної роботи, співбесіда за контрольними питаннями до заліку.*